

GEORGE ORWELL

UVNITŘ
VELRYBY
A JINÉ ESEJE

BRNO / 1997

meckými stíselami a strachem z bitvy o Francii. Jonesová s Hultenem je spáchali za zvuků V1* a byli odsouzeni za svistu V2.** Jak už to v Anglii bývá, také způsobilo značný rozruch to, že muž byl odsouzen k smrti a dívka do vězení.

Podle Raymonda způsobilo omlouštění Jonesové velké rozhořčení a ministr vnitra obdržel záplavu telegramů; v jejím rodném městečku se objevily na zdech nápisy „Měla by viset“ spolu s malůvkami figurok na šibenici. Když vezmeme v úvahu, že v tomto století bylo v Británii povraženo pouze deset žen a že tato praxe zanikla hlavně kvůli všeobecnému odporu proti trestu smrti, stěží se ubráníme pocitu, že toto volání po smrti oběšením pro osmnáctiletou dívku bylo zčásti dáno brutalizací v důsledku války. Vlastně celý ten nesmyslný příběh s atmosférou tančírén, biografii, levného parfému, falešných jmen a kradených aut v podstatě patří do válečného období.

360

Možná není bez významu, že vraždy, o nichž se v nedávných letech mluvilo nejvíc, spáchal Američan a dívka, která se zčásti amerikanizovala. Ale stěží uvěříme, že tenhle případ přetrvává v paměti lidí stejně tak dlouho jako stará rodinná tradiční dramata, produkt stabilní společnosti, kde všeovládající pokrytectví alespoň zaručovalo, že v pozadí tak vážných zločinů, jako je vražda, byly silné city.

1946

POLITIKA A ANGLICKÝ JAZYK

■ Většina lidí, kteří si s tím vůbec dělají starosti, by přiznala, že anglický jazyk je na tom špatně, ale všeobecně se soudí, že vědomým úsilím s tím nic nezmůžeme. Naše civilizace je v úpadku a náš jazyk – alespoň takhle se argumentuje – musí nevyhnutelně tento všeobecný kolaps sdílet. Z toho plyne, že jakýkoli boj proti zneužívání jazyka je sentimentální archaismus, jako když dáváte přednost svíčkám proti elektrickému osvětlení či drožkám proti letadlům. Tento postoj je veden polovědomou vírou, že jazyk se vyvíjí přirozeně a není to nástroj, který si přizpůsobujeme pro vlastní cíle.

Je jasné, že úpadek jazyka musí mít politické a ekonomické příčiny: není pouze důsledkem špatných vlivů toho či onoho spisovatele. Avšak důsledek se může stát příčinou, posílit původní příčinu a mít stejný důsledek v zesílené podobě, a tak dále donekonečna. Člověk se třeba dá na pití, protože má pocit, že nic nedokázal, a pak tím spíš nic nedokáže, protože pije. Něco dosti podobného se děje s anglickým jazykem. Stává se ošklivým a nepřesným, protože naše myšlenky jsou hloupé, ale nedbalost našeho jazyka usnadňuje, abychom měli hloupé myšlenky. Problém je v tom, že ten proces lze obrátit. Moderní angličtina, zvláště psaná, se jen hemží zlozvyky, které se šíří nápodobou a jimž se lze vyhnout pouze tehdy, když jsme ochotni dát si trochu té nutné práce. Pokud se člověk těchto zlozvyků zbaví, může myslet jasněji a jasnější myšlení je prvním krokem k politické regeneraci – takže boj proti špatné angličtině není neopodstatněný a není výlučným zájmem profesionálních spisovatelů. K tomu se brzy vrátím a doufám, že do té doby ozřejmím význam toho, co jsem právě řekl. Prozatím předkládám pět vzorů anglického jazyka, kterým se dnes běžně píše.

* V1, bezpilotní letoun-střela, který vyvinuli Němci a používali k ostřelování Londýna od června 1944; Londýňané jim přezdívali „doodlebugs“.

** V2, raketová střela, kterou používali Němci při ostřelování Londýna od září 1944.

Těchto pět pasáží nebylo vybráno proto, že jsou zvláště špatné – byl bych mohl citovat některé mnohem horší, kdyby mi o to šlo –, ale protože dokládají různé mentální nešvary, kterými nyní trpíme. Jsou trochu podprůměrné, ale jsou to dost reprezentativní vzorky. Označil jsem je čísly, abych se k nim mohl vracet, až to bude nutné.*

1. I am not, indeed, sure whether it is not true to say that the Milton who once seemed not unlike a seventeenth-century Shelley had not become, out of an experience ever more bitter in each year, more alien (*sic*) to the founder of that Jesuit sect which nothing could induce him to tolerate.

Nejsem si vskutku jist, zda nelze po pravdě říci, že Milton, který byl kdysi takový Shelley 17. století, se na základě zkušeností, jež byly rok od roku trpčí, neodcizil zakladateli jezuitské sekty, již nemohl za žádnou cenu tolerovat.

Professor Harold Laski (esej ve *Svobodě vyjádření*)

2. Above all, we cannot play ducks and drakes with a native battery of idioms which prescribes such egregious collocations of vocables as the Basic *put up with* for *tolerate* or *put at a loss* for *bewilder*.

Především nemůžeme hazardovat s domácími idiomů, která předepisuje takové neslýchané kolokace výrazů, jako je *vystát místo tolerovat* a *uvést do rozpaků místo zmást*.

Professor Lancelot Hogben (*Interglossa*)

3. On the one side we have the free personality: by definition it is not neurotic, for it has neither conflict nor dream. Its desires, such as they are, are transparent, for they are just what institutional approval keeps in the forefront of consciousness; another institutional pattern would alter their number and intensity: there is little in them that is natural, irreducible, or culturally dangerous. But on the other side, the social bond itself is nothing but the mutual reflection of these self-secure integrities. Recall the definition of love. Is not this the very picture of a small academic? Where is there a place in this hall of mirrors for either personality or fraternity?

Na jedné straně máme svobodnou osobnost: a priori není neurotická, neboť ani neprožívá konflikt, ani nesní. Její tužby jsou průhledné, neboť jsou tím, co instituční souhlas stavi do popředí vědomí; jiné instituční schéma by změnilo jejich počet a intenzitu; je v nich málo přirozeného, neredukovatelného, či

* Ukázky stylu je zde potřeba citovat anglicky, uvádíme překlad do češtiny:

kulturně nebezpečného. Ale na druhé straně společenské poučeno samo není ničím než vzájemným odrazem této sebejisté ucelené osobnosti. Vzpomeňme na definici lásky. Není to snad pravý obraz malého akademika? Kde je v této zrcadlové sni místo pro osobnost či bratrství?

Esej o psychologii v *Politics* (New York)

4. All the „best people“ from the gentlemen's clubs, and all the frantic Fascist captains, united in common hatred of Socialism and bestial horror of the rising tide of the mass revolutionary movement, have turned to acts of provocation, to foul incendiarism, to medieval legends of poisoned wells, to legalize their own destruction to proletarian organizations, and rouse the agitated petty-bourgeoisie to chauvinistic fervour on behalf of the fight against the revolutionary way out of the crisis.

Všichni ti „lepší lidé“ z pánských klubů a všichni šílení fašističtí kapitáni, spojení společnou nenávisí k socialismu a zvířecí hrůzou z čmoucí se vlny masového revolučního hnutí, se uchýlí k provokacím, k hroznému zhaňství, k středověkým legendám o otrávených studních, aby tak legalizovali zkázu, kterou chystají proletářským organizacím, a vyburcovali už tak zjiřenou maloburžoazii k šovinistickému horlení ve jménu boje proti revolučnímu východisku z krize.

Komunistický pamflet

5. If a new spirit is to be infused into this old country, there is one thorny and contentious reform which must be tackled, and that is the humanization and galvanization of the B.B.C. Timidity here will bespeak canker and atrophy of the soul. The heart of Britain may be sound and of strong beat, for instance, but the British lion's roar at present is like that of Bottom in Shakespeare's *Midsummer Night's Dream* – as gentle as any sucking dove. A virile new Britain cannot continue indefinitely to be traduced in the eyes, or rather ears, of the world by the effete languors of Langham Place, brazenly masquerading as „standard English“. When the Voice of Britain is heard at nine o'clock, better far and infinitely less ludicrous to hear aitches honestly dropped than the present priggish, inflated, inhibited, school-ma'mish arch braying of blameless, bashful mewing maidens!

Má-li se ta naše dávná zem nadchnout novým duchem, jednou trnitou a spornou reformou je nutno se zabývat, a to poldištěním a oživením BBC. Nesmělost tady prozrazuje náklazu a zakrmění v duši. Srdce Británie je třeba ještě zdravé a bije silně, ale britský lev se dnes spíš podobá Klubkovi v Shake-

spearové *Snu nocí svatojánské* – jeho řev je jak ten holubičí pšouk. Chrábrá nová Británie nemůže být donekonečna umenšována v očích či spíše uších světa zženštilou malátností Langham Place, která se drze staví jako „standardní angličtina“. Když v devět hodin zazní Hlas Británie, bylo by mnohem lepší a nekonečně méně směšné, kdybychom uslyšeli cockneyský přízvuk než to současné atektované, pompézní, neživé a povyšné hýkání nevinných, stydlivých, umňoukaných slečinek!

Dopis z *Tribune*

Každá z těchto pasáží má nějaké vlastní nedostatky, ale pokud odhlédneme od ošklivosti, které se lze vyhnout, mají všechny společné dvě vlastnosti. Tou první je zkostratělost metaforiky, tou druhou nepřesnost. Pisatel buď ví, co chce říci, a neumí to vyjádřit, nebo nevědomky říká něco jiného, nebo je mu skoro lhostejné, zda jeho slova mají nějaký význam či ne. Tato směsice vágnosti a naprosté neschopnosti je tou nejvýraznější charakteristikou moderní anglické prózy, zvláště různých druhů politických spisů. Jakmile se nastolí určité téma, konkrétně se rozpouští v abstraktnu a jako by nikdo neuměl vymyslet slovní obraty, které nejsou ořepané: próza se čím dál méně skládá ze slov vybraných kvůli jejich významu a čím dál více z *frází* lepených dohromady jako díly prefabrikované slepičárny. Níže uvádím s poznámkami a příklady různé triky, s jejichž pomocí se obvykle vyhýbáme práci se stavbou prózy.*

Umírající metafora. Nově vymyšlená metafora pomáhá myšlení tím, že evokuje vizuální představu, zatímco na druhé straně metafora, která je technicky „mrtvá“ (např. *železná vůle*), se vlastně stala obvyčejným slovem a může být obvykle použita, aniž by ubrala na živosti. Ale mezi těmito dvěma kategoriemi je obrovské odkladistě ořepaných metafor, které ztratily veškerou sílu evokace a používají se pouze proto, že šetrí lidem práci s vymyšlením vlastních slovních spojení. Například: *stále něco omílat, bit se za něco, držet linii strany, zdeptat, stát bok po boku, hrát někomu do ruky, ohřívát si vlastní polívčičku, vyplácet se, lovit v kalných vodách, na pořadu dne, Achillova pata, labuť píseň, semenišť.* Mnohé z nich se dnes používají bez znalosti jejich původního významu a často se spojují neslučitelné metaforu, což je jasná

* Citované ukázky nejsou uvedeny všechny, protože by v češtině postrádaly zamýšlený význam.

známka toho, že pisatele nezajímá to, co říká. U některých dnes běžných metafor byl překroucen původní význam, aniž si toho jejich uživatelé jsou vědomi.

Použití neplnovýznamových sloves. Ty nám ušetří práci s hledáním vhodných sloves a podstatných jmen a zároveň vyplní každou větu nějakými slabikami navíc, takže vzniká dojem symetrie. Typické obraty jsou: *způsobit neúčinným, ukázat se nepřijatelným, navázat spojení, zavádět příčinu, mít za následek, hrát hlavní roli v, nechat pocit, vykazovat tendenci, sloužit účelu* atd. atd. Základem je vynechávání jednoduchých sloves. Místo jednoduchého slova, jako je *rozbit, zastavit, zkazit, spravit, zabít*, se sloveso stává slovním spojením vytvořeným z podstatného nebo přídavného jména připojeného k nějakému neplnovýznamovému slovesu. Navíc kdekoli je to možné, užívá se trpného rodu místo činného a místo gerundia spojení s podstatným jménem. Škála sloves se dále zužuje pomocí přípon a banálním tvrzením se dodává hloubky použitím dvojího záporu. Jednoduché spojky a předložky se nahrazují obraty, jako je *s ohledem na, vzhledem k, v zájmu toho a toho, za předpokladu, že; konce vět pak zahrnují takové zvukové fráze, jako je nelze pustit ze zřetel; vývoj, který lze očekávat v nejbližší budoucnosti; zaslouží důkladného zvážení; dovedený k uspokojivému závěru* a tak dále a tak dále.

Rádoby učená slova. Slova jako *fenomén, element, individuum, objektivní, kategorický, efektivní, primární, konstitutovat, exploatovat, eliminovat, likvidovat* se užívají proto, aby zakryla prosté věty a dodala punc vědecké nestrannosti předpojatým úsudkům. Adjektiva, jako jsou *epochální, historický, nezapomenutelný, triumfální, věkovitý, nevyhnutelný, nesmiřitelný, autentický*, se používají, aby dodala vážnosti nečistým procesům mezinárodní politiky, zatímco články psané na oslavu války obvykle sahají po archaické formě a typická slova jsou: *říše, trůn, železná pěst, trojzubec, meč, štít, stan-darta, polnice.* Cizí slova a výrazy, jako například *deus ex machina, mutatis mutandis, status quo, Gleichschaltung*, jsou tu od toho, aby dodala zdání kulturnosti a elegance. S výjimkou několika užitečných zkratek není vůbec zapotřebí užívat ty stovky cizích spojení, které jsou dnes v angličtině běžné. Ten, kdo neumí psát, zvláště v oborech, jako jsou exaktní věda, politika a sociologie, je téměř vždy pronásledován představou, že latinská či řecká slova jsou skvělejší než domácí, a různá nepotřebná slova tak neustále získávají převahu

nad svými anglosaskými protějšky. * Žargon, který je vlastně marxistickým spisům (*hyena, kat, kanibal, maloburžoazní, lokaj, nohsled, šílený pes, bělogvardějeci*, atd.), pozůstává hlavně ze slov a frázi přeložených z ruštiny, němčiny či francouzštiny; ale běžný způsob zavádění nových slov je, když vezmete latinský či řecký kořen s příslušnou příponou, a tam, kde je to nutné, ještě přidáte příponu. Často je snadnější tvořit slova takto (*deregionalizovat, extramaritální, nefragmentární* atd.) než si najít anglická slova, která by významu odpovídala. Výsledkem je obvykle ještě větší nepořádknost a nejasnost.

Slova bez významu. V určitém druhu psaní, zvláště v umělecké a literární kritice, běžně nacházíte dlouhé pasáže, které téměř naprosto postrádají význam. ** Slova, jako jsou *romantický, plastický, hodnoty, lidský, mrtvý, sentimentální, přirozený, vitalita*, tak jak se užívají v umělecké kritice, jsou naprosto bez významu, neboť nejenže neodkazují k nějakému zjevnému předmětu, ale čtenář to od nich ani neočekává. Když kritik napíše: „Vynikající vlastností díla pana X je jeho živost,“ zatímco jiný napíše: „Při pohledu na dílo pana X vás okamžitě napadne jeho zvláštní mrtvost,“ čtenář to přijme jako prostý rozdíl v názorech. Kdyby místo žargonu *mrtvý* a *živý* šlo o slova, jako je *černý* a *bílý*, viděli bychom okamžitě, že se tu nesprávně používá jazyk. Mnohá politická slova jsou zneužívána podobně. Slovo *fasismus* nemá nyní žádný význam krom toho, že označuje „cosi nežádoucího“. Slova *demokracie, socialismus, svoboda, vlastenecký, realistický, spravedlnost* mají každé několik různých významů, vzájemně neslučitelných. V případě slova jako *demokracie* nejenže ne-

* Zajímavou ukázkou jsou anglická jména květin, používaná až donedávna, která nyní vytlačují názvy řecké, jako například *myosotis* místo *forget-me-not* (pomměnka), apod. Těžko lze v této změně módy spatřovat nějakou praktickou příčinu; patrně pramení z instinktivního odklonu od domáctějšího slova a mlhavého pocitu, že řecké slovo je vědecké. [Autorova poznámka.]

** Příklad: „Comfortova zvláštní univerzálnost vnímání, ve své škle zvláštně whitmanovská, nachází téměř pravý opak v estetickém nutkání a nadále evokuje ten chvějivý atmosférický pocit, který ve svém úhrnu naráží na krutou a neúprosně vyrovnanou nadčasovost... Wrey Gardiner dosahuje účinnu, když mříř s přesností prostě do černého. Pouze to není zase tak prosté a tímto spokojeným smutkem prolíná víc než hořkosladká rezignace.“ (*Poetry Quarterly*) [Autorova poznámka.]

existuje žádná definice, na níž bychom se shodli, ale pokusu stanovit ji se vzpírají všechny strany. Téměř všeobecně se pocituje, že řekneme-li o nějaké zemi, že je demokratická, chválíme ji. Z toho plyne, že obhájeci kteréhokoli režimu tvrdí, že je demokratický, a bojí se, že by museli přestat toto slovo používat, kdyby se omezilo na jeden přesný význam. Slova tohoto typu se často používají vědomě nepoctivě. Osoba, která je používá, má totiž svou vlastní soukromou definici, ale dopustí, aby si posluchač myslel, že má na mysli něco docela jiného. Věty, jako *Maršál Pétain byl opravdový vlastenec* nebo *Sovětský tisk je nejsvobodnější na světě* či *Katolická církev se staví proti perzekuci*, se vždy vyslovují s úmyslem klamat. Jiná slova užívaná v různých významech, a ve většině případů víceméně nepoctivě, jsou *třída, totalitní, věda, pokrokový, reakční, buržoazní, rovnost*.

Když jsem teď vytvořil tento soupis podvodů a zvráceností, uvedu jiný příklad, k jakému druhu psaní vedou. Tentokrát je v povaze věci, že bude smyšlený. Hodlám přeložit pasáž v dobré angličtině do moderní angličtiny toho nejhorsšího druhu. Zde jsou známé verše z *Kazatele*:

I returned, and saw under the sun, that the race is not to the swift, nor the battle to the strong, neither yet bread to the wise, nor yet riches to men of understanding, nor yet favour to men of skill; but time and chance happeneth to them all.

V českém překladu:

Opět jsem pod sluncem viděl, že běh nezávisí na snazích ani boj na bohatých ani chléb na moudrých ani bohatství na rozumných ani přízeň na těch, kdo mají poznání, ale jak kdy každému z nich přejí čas a příležitost.

(Bible, Česká biblická společnost 1992)

A takhle by to asi vypadalo v moderním jazyce:

Objective consideration of contemporary phenomena compels the conclusion that success or failure in competitive activities exhibits no tendency to be commensurate with innate capacity, but that a considerable element of the unpredictable must invariably be taken into account.

V českém překladu:

Objektivní posouzení současných jevů si vynucuje závěr, že úspěch či neúspěch v kompetitivních aktivitách nevykazuje žádnou tendenci souvislosti s vrozenými schopnostmi, ale že je nutno brát v potaz značný element nepředvídatelného.

To je jistě parodie, ale ne úplně od věci. Vyše uvedená třetí ukázka například obsahuje několik částí v jazyce stejného druhu. Je jasné, že jsem „nepřeložil“ úplně vše. Začátek a konec věty se řídí původním významem dosti věrně, ale konkrétní ilustrace uprostřed – běh, boj, chléb – se rozplývají v mlhavém spojení „úspěch či neúspěch v kompetitivních aktivitách“. Muselo to tak být, protože žádný moderní autor z těch, o kterých hovořím – žádný takový, který je schopen vypustit frázi jako „objektivní posouzení současných jevů“ –, by nikdy nevyjádřil své myšlenky tak přesně a podrobně. Moudrý próza má sklon uhybat od konkrétnosti. Nyní analyzujeme ty dvě věty blíže. První obsahuje 49 slov, ale pouhých 60 slabik a všechna ta slova jsou z každodenního života. Druhá obsahuje 38 slov a 90 slabik: 18 slov je latinského původu, jedno z řečtiny. První věta obsahuje šest živých obrazů a používá jedno spojení („čas a příležitost“), o němž by se dalo říci, že je mlhavé. Ta druhá neobsahuje ani jedno svěží, poutavé spojení a přes svých 90 slabik podává pouze zkrácenou verzi významu obsaženého v první. Přesto se v moderní angličtině bezpochyby stále více šíří typ druhé věty. Nechci přehánět – tento druh psaní není ještě všeobecný a i na té nejhůř napsané stránce se tu a tam objeví záblesky prostoty. Přesto však – kdyby vám nebo mně někdo řekl, abychom napsali něco o nejjistém lidském osudu, asi bychom se dostali blíž k té mé vymyšlené větě než k té z *Kazaratele*.

Jak jsem se snažil ukázat, to nejhörší moderní psaní nepozůstává ve výběru slov podle jejich významu a vymyšlení obrazů, které by přispěly k osvětlení významu. Jde o to, že postepujete dlouhé řetězce slov, které už stovnal někdo jiný, a za pomoci švindlu pak výsledky předložíte. Tento způsob psaní láká svou snadností. Snadnější, a dokonce rychlejší, když si na to navyknete, je říci: *Podle mého názoru není neospravedlivitelný předpoklad místo Myslím*. Pokud použijete už hotová spojení, nejenže nemusíte lovit v paměti slova, ale také si nemusíte dělat starosti s rytmem svých vět, protože tato spojení jsou obvykle sestavena tak, aby byla víceméně libozvučná. Když tvoříte text ve spěchu – když například diktuje stenografce nebo pronášíte veřejný projev –, je poučivé přirozené, že zabřednete do afektovaného, latinizujícího stylu. Zakončení typu *zřetel*, který *bychom měli mít na paměti* nebo *závěr*, s *nímž bychom všichni rádi souhlasili* zachránějí mnohou větu před náhlým koncem. Užíváte-li zkosmatělé metafory, přirovnání a idiomy, ušetříte si značné duševní úsilí, avšak zamližte smysl toho, co říkáte, a to nejen vzhledem ke čtenáři, ale i k vám samým. V tom je význam smíšených

368

metafor. Jediným účelem metafory je vyvolat vizuální představu. Pokud se tyto představy tlučou jako ve věě *Fašistická chobotnice zapřela svou labuť píseň*, lze téměř s jistotou předpokládat, že pisatel nevidí v duchu obraz těch předmětů, které jmenuje; jinými slovy doopravdy nemyslí. Podívejte se znovu na příklady, které jsem uvedl na začátku tohoto eseje. Profesor Laski (1) užije v rámci 53 slov pět záporů. Jeden z nich je nadbytečný a čimí z celé pasáže nesmysl, navíc zde došlo k posunu ve slově *alien* (= *cizí místo akin = příbuzný*), z čehož vznikl další nesmysl, a k několika zbytečným neobratnostem, které ještě umocňují obecnou mlhavost. Profesor Hogben (2) hazarduje s baterií, která je schopna psát předpisy, a zatímco nesouhlasí s každodenním spojením *put up with* (vystát), nechce se mu zřejmě vyhledat ve slovníku slovo *egregious* (neslýchaný), aby věděl, co znamená. Pokud člověk zaujme nesmířitelný postoj k (3), je to prostě nesmysl: patrně byste se mohli dopracovat k zamýšlenému významu, kdybyste si přečetli celý článek, z něhož je úryvek vyňat. Ve (4) pisatel víceméně ví, co chce říci, ale shluk zatuchlých slovních spojení mu stojí v cestě jako čajové lístky proudy vody ve výlevce. V (5) se slova a význam téměř úplně rozcházejí. Lidé, kteří takhle píšou, obvykle vědí citem, co chtějí říci – něco se jim nelíbí a chtějí vyjádřit svou solidaritu s něčím jiným –, ale nezajímá je detail toho, co říkají. Pečlivý pisatel se bude u každé věty ptát alespoň na čtyři věci: Co se snažím říci? Jakými slovy to vyjádřím? Který obraz či idiom to objasní? Je tento obraz natolik svěží, aby zapůsobil? A patrně se sám sebe zeptá ještě na dvě: Mohl bych to vyjádřit stručněji? Řekl jsem snad něco, co je ošklivé a čemu se lze vyhnout? Ale nemusíte se tolik namáhat. Můžete si to usnadnit tím, že otevřete svou mysl a necháte do ní proudit už hotové fráze. Ony za vás ty věty sestaví – do jisté míry za vás budou dokonce myslet – a v případě potřeby vykonají důležitou službu – zčásti zatemní význam i před vámi. A tady se právě jasně ukazuje to zvláštní spojení mezi politickou a znehodnocením jazyka.

V naší době je zhruba pravda, že politické texty jsou špatné texty. Tam, kde to pravda není, obvykle zjistíte, že autor je nějaký rebelant, který vyjadřuje své soukromé názory, a ne „líni strany“. Ortodoxnost jakékoli barvy jako by vyžadovala neživý, imitující styl. Politický žargon nacházející se v pamětech, úvodních novin, manifestech, Bílých knihách a projevech podtajemníků se jistě liší podle strany, ale všechny jsou si podobné v tom, že v nich člověk skoro nenajde svěží, živé a originální slovní spojení. Když sledujete, jak nějaký

369

unavený pisálek na pódiu mechanicky opakuje známé fráze – *nelidská zvěrstva, železná pata, krev zbrocená tyranie, svobodné národy světa, stát bok po boku* –, často máte zvláštní pocit, že se nedíváte na živou lidskou bytost, ale na nějakou figurínu. Ten pocit se ještě znásobí ve chvílích, kdy se řečníkovi odrazí světlo na sklech brýlí, z nichž se pak stanou slepé plošky, za kterými není vidět oči. A to není vůbec žádná fan-tazie. Mluví, který používá takové frazeologie, už je na dobré cestě, že ze sebe udělá stroj. Z jeho hrdla vycházejí příslušné zvuky, ale jeho mozek se neúčastní tak, jako kdyby volil pro sebe vlastní slova. Pokud ten projev navykle stále a stále opakuje, možná si téměř není vědom toho, co říká, jako když člověk vyslovuje odpovědi v kostele. A tento redukovaný stav vědomí, pokud není zrovna nezbytný, je přinejmenším příhodný pro politickou konformitu.

■ V naší době je politický projev a psaní především obhajobou neobhajitelného. Témata, jako je pokračování britské nadvlády v Indii, ruské čistky a deportace či shození atomové bomby na Japonsko, se vsknou dají obhajovat, ale pouze argumenty, které jsou pro většinu lidí příliš brutální, aby se s nimi smířili, a které se nesrovnávají s vyhlášenými cíli politických stran. Politický jazyk tak většinou musí sestávat z eufemismů, odpovídání na otázku otázkou a z naprosté vágnosti. Bezbranné vesnice se bombardují z letadel, obyvatelstvo se vyžene do volné krajiny, dobytek postřelí z kulometu, chýše se zapalí zápalnými střelami: tomu se říká *pacifikace*. Miliony rolníků se připraví o půdu a pošlou se na cestu jen s tím, co mohou unést: tomu se říká *odsun obyvatelstva* či *náprava hranic*. Lidé jsou léta vězněni bez soudu nebo stříleli do zátýlku či posláni do arktických dřevářských táborů, aby tam umřeli na kurděje: tomu se říká *eliminace nežádoucích živlů*. Takové frazeologie je zapotřebí, když chcete pojmenovávat věci, aniž byste vyvolávali jejich obraz v myslí lidí. Vezměte si například nějakého dobře situovaného anglického profesora, který hájí ruskou totalitu. Nemůže říci přímo: „Věřím, že je správné zabít politické protivníky, pokud tím docílíme dobrých výsledků.“ Patrně tudíž řekne něco jako:

Zatímco otevřeně připouštíme, že sovětský režim vykazuje jisté znaky, které by lidumil měl nejspíš snahu odsuzovat, musíme myslím souhlasit s tím, že určité omezení práva na politickou opozici je nevyhnutelně průvodním jevem přechodných období a že strážně, které ruský lid musel prodělávat, jsou bohatě ospravedlněny ve sféře konkrétních výsledků.

Pompézní styl je už sám o sobě eufemismem. Nános latinských slov přikryje fakta jako hebký sním, zamílí obrysy a zahálí detaily. Velkým nepřítelem jasného jazyka je neupřímnost. Existuje-li předěl mezi skutečnými a deklarovanými cíli člověka, zřejmě se instinktivně uchýlí k dlouhým slovům a vyčerpáním tidiomům, jako když sépie vypouští inkoust. V naší době se nelze politice prostě vyhnout. Všechny problémy jsou politické problémy a politika sama je snůškou lží, vyhýbavosti, hlouposti, nenávisli a schizofrenie. Pokud je ovzduší všeobecně špatné, jazyk musí trpět. Dalo by se myslím zjistit – to je můj dohad, nemám dostatečné znalosti, abych si to ověřil –, že němčina, ruština a italština během posledních deseti či patnácti let také upadly v důsledku diktatury.

■ Ale pokud myšlení kazí jazyk, pak také jazyk kazí myšlení. Nesprávný úzus se šíří tradicí a nápodobou dokonce i mezi lidmi, kteří by si na to měli dávat pozor. Zvulgarizovaný jazyk, o kterém jsem zde hovořil, je svým způsobem velice šikovný. Fráze jako *ne neospravedlnitelný předpoklad; má daleko do dokonalosti; neposlouží žádnému dobrému účelu; zřeteť, který bychom měli mít na paměti nás nepřestávají pokoušet*, jako krabička aspirinu, kterou máme stále po ruce. Jestliže se ohlédnete zpět, určitě zjistíte, že jsem se v tomto eseji opakovaně dopouštěl právě těch prohrěšků, proti kterým protestuji. V dnešní poště jsem dostal pamflet pojednávající o situaci v Německu. Autor mi tvrdí, že se „cítí nucen“ napsat ho. Otevřu ho namátkou a téměř první věta, kterou uvádím, zní: „(Spojenci) mají příležitost nejen docílit radikální přeměny společenské a politické struktury Německa tak, aby se vyhnuli nacionalistické reakci v Německu samém, ale zároveň položit základy spolupráce a sjednocení v Evropě.“ Chápete, „cítí se nucen“ psát – cítí nejspíš, že má co říci –, a přece se jeho slova jako koně kavalerie při zvuku polnice řadí automaticky do toho známého jednotvárného schématu. Těhle invazi prefabrikovaných frází do naší mysli (*položiti základy; dosáhnout radikální přeměny*) se dá zabránit: pouze tehdy, když se má člověk neustále před nimi na pozoru, protože každá taková fráze otupí část mozku.

Jak už jsem řekl, úpadek našeho jazyka je patrně napravitelný. Ti, kdo to popírají, by tvrdili, pokud by vůbec našli nějaký argument, že jazyk pouze odráží existující společenské podmínky a že nemůžeme ovlivňovat jeho vývoj žádnou přímou manipulací se slovy a stavbou. Pokud jde o obecný tón či ducha jazyka, může to být pravda, ale není to pravda v podrobnostech. Hloupá slova a výrazy často zmizely, a ne

vývojevým procesem, ale díky vědomé akci menšíny. Nedáv-
né příklady jsou *prozkoumat každou cestu a nenechat kámen
na kameni*, které byly zneškodněny posměšky několika novi-
nářů. Existuje dlouhý seznam otrěpaných metafor, kterých
bychom se mohli zbavit podobným způsobem, kdyby se tím
zabývalo dost lidí; a také by bylo možné posměchem zlikvi-
dovat dvojný zápor, omezit množství latinských a řeckých slov
v průměrné větě, vyhnat cizí fráze a zatoulaná vědecká slova
a vůbec způsobit, aby afektovanost vyšla z módy. Ale to jsou
všechno drobnější záležitosti. Obrana anglického jazyka zna-
mená víc, a možná je lepší začít tím, co neznamenaá.

Jednak nemá nic společného s archaismy, se zachraňová-
ním zastaralých slov a slovních obrátů, nebo se stanovením
„standardní angličtiny“, od níž se nesmíme odchýlovat. Na-
opak, zvláště se musí zabývat odvražením každého slova či
idiomu, které už nejsou k užítku. Nemá nic společného se
správnou gramatikou a syntaxí, které nejsou důležité, pokud
se vyjadříte jasně, nebo s potlačováním amerikanismů či s cí-
lem dosáhnout „dobrého prozaického stylu“. Na druhé straně
se nezabývá předstíranou prostotou a pokusy učinit z psané
angličtiny hovorovou. Ani to neznamenaá, že by se v každém
případě měla dávat přednost anglosaským slovům před latin-
skými, třebaže jde o to užívat k vyjádření příslušného vý-
znamu co nejméně slov a co nejkratších. A především je za-
potřebí, aby se výběr slova řídil smyslem, a ne naopak. To
nejhorší, co můžete v próze udělat se slovy, je vzdát se jich.
Máte-li na mysli něco konkrétního, myslíte beze slov a pak,
když chcete popsat tu věc, kterou jste si představili, pravdě-
podobně hledáte, dokud nenajdete přesná slova k jejímu vy-
jádření. Myslíte-li na něco abstraktního, máte spíš sklon po-
užívat slova hned od začátku, a pokud nevyvinete vědomé
úsilí, abyste se tomu vyhnuli, už se vám nahrne do hlavy
existující žargon a udělá tu práci za vás, za cenu, že zamílží,
nebo dokonce pozmení význam. Patrně je lepší odkládat užití
slov co nejdéle a projasnit si význam co nejvíce skrze obrazy
a vjemy. Poté můžete vybírat – a ne prostě *přijmout* – slovní
obráty, které co nejlépe vyjadřují tento význam, a pak obrátit
hledisko a zamyslet se nad tím, jaký dojem učiní vaše slova
na jinou osobu. Toto poslední duševní úsilí vyřadí všechny
zkostrnatělé a smíšené obrazy, všechny prefabrikované fráze,
zbytečná opakování a švindl a vágnost vůbec. Ale člověk mů-
že často pochybovat o účinku nějakého slova či fráze a poře-
buje pravidla, na která se může spolehnout, když seže in-
stinkt. Myslím, že následující rady pokryjí většinu případů:

372

a) Nikdy nepoužívejte metafory, příměru či jiné řečnické
figury, které vídáte v tisku.

b) Nikdy nepoužívejte dlouhé slovo tam, kde vám stačí
krátké.

c) Pokud je možné nějaké slovo vynechat, vždycky to udě-
lejte.

d) Nikdy nepoužívejte trpný rod tam, kde můžete použít
činný.

e) Nikdy nepoužívejte cizí slovní spojení, vědecké slovo
nebo žargon, pokud vás napaadne každodenní anglický ekvi-
valent.

f) Porušte raději kterékoli z těchto pravidel, než byste se
dopustili něčeho vysloveně barbarského.

Tato pravidla vám připadají elementární a také jsou, ale
vyžadují hlubokou změnu v přístupu u každého, kdo si zvykl
na styl, který je nyní v módě. Člověk by mohl všechna dodr-
žovat, a přesto psát špatnou angličtinou, ale nemohl by psát
to, co jsem citoval v pěti ukázkách na začátku tohoto článku.

Neposuzoval jsem zde literární úzus jazyka, ale pouze ja-
zyk jako nástroj vyjadřování, a ne zatemňování, či zbraňová-
ní v myšlení. Stuart Chase a jiní došli až k tvrzení, že všechna
abstraktní slova jsou bez významu, a používali to jako zámin-
ku pro hájení jakéhosi politického kvietismu. Pokud nevíte,
co je to fašismus, jak můžete proti němu bojovat? Člověk
nemusí spolknout takové absurdity, ale měl by uznat, že sou-
časný politický chaos má souvislost s úpadkem jazyka a pa-
trně, je možné dosáhnout zlepšení tím, že začneme u řeči.
Když zjednodušíte jazyk, kterým se vyjadřujete, zbavíte se
těch největších hloupostí ortodoxnosti. Nemůžete pak mluvit
žádným z těch potřebných žargonů, a když učiníte hloupou
poznámku, její hloupost bude zřejmá, dokonce i vám. Poli-
tický jazyk – a s obměnami to platí o všech politických stra-
nách od konzervativců až po anarchisty – je koncipován tak,
aby lži zněly pravdivě a vražda účtyhodně a aby vzbuzoval
dojem pevnosti i v pouhého vánku. Tohle všechno se nedá
změnit v okamžiku, ale člověk může alespoň změnit své
vlastní návyky a čas od času dokonce, pokud se bude vysmí-
vat nahlas, poslat nějakou opotřebovanou a neužitečnou frázi
– nějakého toho *tyrana*, *Achillovu patu*, *semenišť*, *laknusový
papírek*, *hotové peklo* atd. na smetiště, kam patří.

1946